

Az ÉN fogalmáról¹

R. Steiner: *Philosophie und Anthroposophie*, GA 35, S. 100-104.

Nos, a következő kérdés, hogy el lehet-e egyáltalán jutni egy ilyen szubjektív gondolkodástól bármilyen maradandó realitáshoz. És arról van szó, hogy igen, ahogy leírtuk, az alanyiség, amit először a gondolkodás hoz létre, formális, sőt elsőre úgy néz ki, hogy csak adalék az objektív valósághoz. Persze, valóban mondhatjuk, hogy egy a világban található körnek vagy gömbnek teljesen közömbös, hogy gondolom-e őt, vagy sem. Gondolatom, ami hozzájön a valósághoz, teljesen közömbös a körülöttem található tapasztalati világnak, ami önmagában, gondolkodásomtól függetlenül létezik. Tehát lehet, hogy a gondolkodás ugyan objektivitás a gondolkodásnak, de semmi köze a dolgokhoz. Hogy lehet túljutni ezen a látszólagos ellentmondáson? Hol a másik pólus, amit meg kellene ragadnunk? Hol nyílik út a tiszta gondolkodás számára ahhoz, hogy ne csak formát hozzon létre, hanem a formával egyszersmind az anyagot is? Amint találunk valamit, ami a formával egyszersmind az anyagot is létrehozza, megtaláltuk az ismeretelmélet fix pontját. Mindig abban a különleges helyzetben vagyunk – ha például létrehozunk egy kört –, hogy azt kell mondanunk: amit a körről mondok, objektíve helyes; – de, hogy alkalmazható-e a dolgokra, az attól függ, hogy *amikor* találkozom a dolgokkal, megmutatkozik-e *bennük*, hogy érvényesek rájuk a törvények, amiket létrehoztam. Ha a formák összessége feloldódik a tiszta gondolkodásban, akkor maradnia kell egy maradéknak, amit Arisztotelész *anyag*nak nevez, ha nem jutunk el magából a tiszta gondolkodásból valami valósághoz.

Itt kiegészíthetjük Arisztotelészt Fichtével. Arisztotelész szellemében először a következő formulához jutunk: minden, ami körülöttünk van, az is, ami láthatatlan világokhoz tartozik, szükségessé teszi, hogy szembehelyezzünk a valóság formális részével valami anyagit. Nos Arisztotelész számára az isten fogalma tiszta aktualitás, tiszta cselekvés, vagyis olyan cselekvés, amiben az aktualitásban, tehát a forma létrehozásában egyszersmind megvan az erő, hogy létrehozza saját valóságát, hogy ne az legyen, ami szemben áll az anyaggal, hanem ami tiszta tevékenységében egyszersmind a teljes valóság.

Nos, a tiszta aktualitás fogalma megtalálható az emberben, ha tiszta gondolkodásából eljut az ÉN fogalmához. Akkor énjében valami olyan jelenik meg, amit Fichte *tettlegetes cselekedetnek* nevez. Belsejében eljut valamihez, ami, mivel az aktualitásban él, az aktualitással egyszersmind anyagát is létrehozza. Ha a tiszta gondolkodásban tapasztaljuk az ént, akkor olyan központban vagyunk, ahol a tiszta gondolkodás egyszersmind lényegileg saját anyagi lényét is létrehozza. Ha tapasztaljuk az ént a gondolkodásban, akkor az én háromszorosan van jelen: a tiszta én, ami az „ante rem” univerzáliahhoz tartozik; az én, amiben

---

¹ Böszörményi László fordítása.

benne vagyunk, ami az „in re” univerzáliákhoz tartozik; és az én, amit megértünk, ami a „post rem” univerzáliákhoz tartozik. De van itt még valami egészen különös: úgy van ez az énnel, hogy ha fölemelkedünk az én valódi tapasztalásához, akkor ez a három ÉN egybeesik. Az én önmagában él, azáltal, hogy létrehozza saját tiszta fogalmát és valóságként tud élni a fogalomban. Az én számára nem közömbös, hogy mit tesz a tiszta gondolkodás, mert a tiszta gondolkodás az én teremtője. Itt az, ami teremt, egybeesik az anyagisággal, és csak be kell látni, hogy először minden más megismerési folyamatban határba ütközünk, de az én esetében nem, amit legbelső lényében fogunk át azzal, hogy tapasztaljuk a tiszta gondolkodásban.

Így ismeretelméletileg megalapozhatjuk a mondatot, „hogy a tiszta gondolkodásban is elérhetünk egy pontot, amiben a valóság és az alanyiség teljese érintkezésbe jön, ahol az ember átéli a valóságot.” Ha ezt megteszi, és megtermékenyíti vele gondolkodását, úgy, hogy ez azután ki is jöjjön önmagából, akkor belülről tapasztalja meg a dolgokat. Tehát a tiszta gondolkodásban megtapasztalt, egyszersmind megteremtett én át tudja járni a határt, ami forma és anyag között mindenhol fennáll.

Egy ilyen körültekintő ismeretelmélet megmutatja az utat, amin a tiszta gondolkodásban is eljutunk a valósághoz. Aki ezt az utat járja, úgy fogja találni, hogy el kell mélyülnie az antropológiában. A legtöbb filozófus nem mutat megértést az ilyen út iránt. A filozófusok behálózták magukat saját készítésű fogalmi hálóikba; és mivel a fogalmat csak absztrakt formában ismerik, soha nem jutnak el az egyetlen ponthoz, ami arche-tipikusan teremtő jellegű; és nem is tudnak ezért semmit se találni, ami összekötné őket a „magánvaló dologgal”.

Ahhoz, hogy felismerjük az ÉN-ben azt, aminek a közvetítésével át lehet látni az emberi lélek belemerülését a teljes valóságba, gondosan óvakodnunk kell attól, hogy abban az énnel lássuk a valódi ént, amit a közönséges tudat annak tart. Ha valaki enged az ilyen összetévesztés csábításának, mint Descartes, a filozófus, amikor azt találta mondani, hogy „gondolkodom, tehát vagyok”, akkor minden alvás megcáfolja, mert alvás közben is van az ember, de nem gondolkodik. A gondolkodás nem kezeskedik az ÉN valóságáért. De ugyanolyan biztos, hogy semmi más módon nem lehet átélni az igazi ént, mint a tiszta gondolkodás révén. Az igazi én beleér a tiszta gondolkodásba, és a közönséges tudat számára *csak* a tiszta gondolkodásba. Aki csak gondolkodik, az az „én” gondolatához jut el; aki *átéli*, amit a tiszta gondolkodásban *át lehet élni*, az – azáltal, hogy a gondolkodás révén átéli az ÉN-t – valami valóságosat tesz tudata tartalmává, ami forma és anyag egyszerre. De ezen az ÉN-nen kívül, egyelőre semmi sincs a közönséges tudat számára, ami egyszerre merít formát és anyagot a gondolkodásba. De azáltal, hogy a tiszta gondolkodásban megtapasztaljuk a valódi én élményét, megismerjük, hogy mi a teljes valóság. És ebből az élményből kiindulva, a teljes valóság más területeire is be tudunk hatolni.